

КУРАНДО К. В.,
аспірантка кафедри адміністративного
та господарського права
(Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова)

УДК 347.91/95
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.1.16>

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНОЗЕМНИХ ОСІБ У ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ УКРАЇНИ

Стаття присвячена висвітленню питання особливостей представництва іноземних осіб у господарських судах України та розробленню пропозицій з удосконалення чинного законодавства з цього питання. Окреслено коло осіб, які можуть здійснювати представництво юридичної особи, зокрема, в господарських судах України через представника – адвоката; самопредставництво через керівника або члена виконавчого органу; через осіб, які мають із такою юридичною особою трудові відносини.

До особливостей представництва іноземних осіб в господарських судах України авторка відносить можливість скористатися послугами як іноземних представників, так і представників України. Звертається увага на те, що на адвокатів іноземних держав, якщо вони входять до Європейського Союзу та/або Європейського співтовариства, під час здійснення ними адвокатської діяльності поширюється дія статті 3 Правил адвокатської етики, статті 3 Кодексу поведінки європейських адвокатів, вимоги етичних та деонтологічних норм, якими керуються адвокати в країні їхнього походження.

Інтереси громадян іншої країни може представляти консул. Однак формулювання Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. акцентує увагу на захисті прав громадян інших країн, однак обходить увагою захист прав та законних інтересів юридичних осіб. Автор доходить висновку про необхідність доповнення функцій консульської служби щодо представництва в суді не тільки громадян, але й юридичних осіб. Запропоновано відносити консулів до осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб і таких, які у випадках, встановлених законом, можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і брати участь у цих справах, але не відносити їх до представників, які надають виключно правову допомогу.

Досліджено питання використання в судовому процесі рідної мови іноземною особою-представником. Розглянуто питання поєднання в одній особі представника й перекладача. Автор дійшов висновку, що під час самопредставництва питання поєднання в одній особі перекладача та самопредставника видається безперспективним, проте поєднання в одній особі представника суб'єкта господарювання – адвоката та перекладача вважає можливим за умови володіння адвокатом належним рівнем знання мови.

Ключові слова: представництво, іноземні особи, господарський процес, судочинство, господарське судочинство.

Kurando K. V. The representation of the foreign persons in the economic courts of Ukraine

The special features of the foreign persons' representation in economic courts of Ukraine are a subject of the investigation of this article.

The range of persons who may represent a legal entity, in particular, in the economic courts of Ukraine is outlined an attorney as a representative; self-representation through the head or member of the legal entity's executive body; legal entity's employees.

The ability to be represented by both foreign representatives and representatives from Ukraine is a special feature of the representation of foreign persons in the commercial courts of Ukraine.

Attention is drawn to the fact that foreign lawyers from the European Union are subjected to EU Rules such as Charter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers as well as ethical and deontological rules provided for the lawyers in their country of origin.

While the foreign citizen may be represented by consulate the author concludes that it is necessary to empower consular service to represent in court not only foreign citizens but also foreign legal entities. It is proposed to regard consuls as persons who are entitled by law to apply to the court to protect the rights and interests of other persons but do not refer them to representatives who provide only legal assistance.

The use of the native language by a foreign representative in court proceedings has been studied. As a result the issue of combining a representative and a translator in one person is considered. The author concludes that combination like that is impossible in case of self-representation but it may be successfully implemented for a lawyer with a proper level of language skills representing business entity.

Key words: *representation, foreign persons, economic trial, jurisdiction, economic jurisdiction.*

Вступ. Захист прав та законних інтересів учасників судового процесу є актуальною та важливою темою, оскільки опосередковано торкається і питань доступності правосуддя, і довіри до судової влади, і побудови правової держави, і підвищення рівня життя населення та інших важливих складових частин життєдіяльності населення будь-якої держави. Загальновідомо, що нині в Україні ці складові частини потребують підвищеної уваги з боку як законодавця, так і практиків та науковців.

Доречно відзначити, що окремих аспектів захисту прав іноземців у процесі торкалися у своїх дослідженнях О.А. Калганова, І.М. Кобилянська, В.О. Коваль, І.В. Пасайлюк, Т.В. Степанова, Л.С. Фединяк, Н.О. Чучкова та деякі інші дослідники. Однак питання представлення учасника консулом та поєднання в одній особі процесуальних фігур представника-адвоката та перекладача не знайшли належного дослідження в наукових колах, тому порушена тема видається важливою та актуальною на сучасному етапі.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд особливостей представництва іноземних осіб у господарських судах України.

Результати дослідження. Відповідно до частини першої статті 56 Господарського процесуального кодексу України (в редакції Закону від 18 грудня 2019 р. № 390-IX), сторони, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Юридична особа в суді може бути представлена через самопредставництво, використовуючи право одноосібно представляти юридичну особу, безпосередньо діючи від її імені без довіреності в суді, якщо це передбачено з огляду на закон, статут, положення [1].

Сьогодні з урахуванням нормативно-правового регулювання цього питання можна окреслити таке коло осіб, які можуть здійснювати представництво юридичної особи, зокрема, в господарських судах України:

– участь через представника, тобто адвоката, уповноваженого на підставі довіреності чи ордеру, виданої на підставі договору про надання правової допомоги, за певними винятками (з 2016 р. [2]);

– участь через «самопредставництво», тобто через керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від імені юридичної особи відповідно до закону, статуту, положення (з 2017 р. [3]);

– інші особи, які мають із такою юридичною особою трудові відносини (діють на підставі трудового договору (контракту) (з 2019 р. [4]).

Однак нині треба визначити особливості представництва іноземних осіб у господарських судах України.

Іноземні особи можуть брати участь у господарському судочинстві особисто (самопредставництво) або через представника, причому їм надається можливість скористатися послугами як іноземних представників, так і представників України.

Стаття 3 Правил адвокатської етики регламентує, що на адвокатів іноземних держав, які здійснюють адвокатську діяльність в Україні, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», поширюються вимоги Правил адвокатської етики, а також вимоги етичних та деонтологічних норм, якими керуються адвокати в країні їхнього походження [5]. На адвокатів іноземних держав, якщо вони входять до Європейського Союзу та/або Європейського співтовариства, під час здійснення ними адвокатської діяльності або будь-яких професійних контактів в Україні (незалежно від їх фізичної присутності при цьому на території України) також поширюється дія статті 3 Кодексу поведінки європейських адвокатів. Слід зауважити, що у статті 4 Правил адвокатської етики регламентовані схожі правила для українських адвокатів, які здійснюють представництво в Європі, на яких поширюється дія Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [6].

Повноваження представника оформлюються дорученням. У зв'язку з цим представник може бути наділений як загальними, так і спеціальними повноваженнями, які можуть бути характерними для іноземних осіб у господарському судочинстві України.

Слід зауважити, що для представництва в суді доручення не потрібно в таких випадках.

1. Під час здійснення законного представництва. Так, іноземний громадянин, особа без громадянства представляють інтереси своїх неповнолітніх дітей без доручення (зазначене не характерно для господарського судочинства, оскільки в більшості справ учасниками виступають юридичні особи або фізичні особи, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності; водночас у справах щодо спорів, що виникають з корпоративних відносин, правочинів стосовно цінних паперів, акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, вимог щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій сторонами часто виступають саме фізичні особи, зокрема неповнолітні).

2. Якщо іноземні громадяни, особи без громадянства є органами іноземного підприємства, організації і здійснюють представництво їхніх інтересів у суді в порядку самопредставництва.

3. Якщо консул представляє інтереси громадян своєї країни (відповідно до статті 5 Віденської конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р., консульськими функціями є такі, що з дотриманням практики та порядку прийнятих в державі перебування здійснюються для представництва чи забезпечення належного представництва громадян держави, яка представляється в судових чи інших закладах держави перебування задля отримання згідно із законом та правилами держави перебування розпоряджень про попередні заходи, які обмежують права та інтереси цих громадян, якщо у зв'язку з відсутністю чи з інших причин такі громадяни не можуть своєчасно здійснити захист своїх прав та інтересів [7]).

Як можна бачити, наведене формулювання Віденської конвенції акцентує увагу саме на захисті прав громадян інших країн, однак обходить увагою захист прав та законних інтересів юридичних осіб.

Із зазначеного положення доречно зробити висновок щодо необхідності доповнення функцій консульської служби щодо представництва в суді не тільки громадян, але й юридичних осіб. При цьому проблемним видається питання можливості участі консула, який має вищу юридичну освіту, як безпосередньо представника в суді, який надає правову допомогу. Проте існує загальне правило, що консул репрезентує інтереси іноземних осіб без довіреності, тому якщо консул бере участь у процесі без довіреності, то немає підстав вважати, що він діє як договірний процесуальний представник, тому що він діє не на підставі довіреності, а на підставі міжнародно-правової угоди. Консул у такому разі є особою, якій законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Одночасно слід зауважити, що наведене вище на практиці стосується лише фізичних осіб і не в усіх випадках, тому консулів слід відносити до осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб і таких, які у випадках, установлених законом, можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів і брати участь у цих справах, але не до представників, які надають виключно правову допомогу. Пункт «і» статті 5 вже згадуваної Віденської конвенції проголошує, що представляти інтереси іноземних осіб консул може лише «з дотриманням практики і порядку, які прийняті в державі перебування» [7].

Як уже зазначалося, представництво в Україні і в багатьох країнах світу має здійснюватися адвокатами. Однак в Україні право на заняття адвокатською діяльністю виключає право на заняття посади державного службовця, якою є посада консула в Україні, згідно зі статтею 3 Закону України «Про державну службу» [8] та статтею 8 Закону України «Про дипломатичну службу України» [9]. Хоча така особа (адвокат) може бути почесним консулом (ця посада має певні відмінності і, відповідно, обмеження порівняно з колом повноважень консула як офіційної фігури іноземної держави; наприклад, керуючий партнер Юридичної фірми «АНК» Олександр Миколайович Кифак, згідно з інформацією на сайті цієї компанії, є одночасно адвокатом та почесним консулом Німеччини на півдні України [10]).

Ще одним проблемним питанням щодо судового представництва іноземних осіб є використання рідної мови іноземною особою-представником. Отже, Т.В. Степанова слушно зазначає, що досить часто у господарських справах за участю іноземного елемента постає питання залучення перекладача, оскільки іноземні громадяни, які виступають учасниками позовного провадження, представники іноземних суб'єктів господарювання найчастіше не володіють державною мовою України [11, с. 373]. Стаття 72 Господарського процесуального кодексу України визначає перекладача як «особу, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особу, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими» [1].

Перекладачі, на відміну від адвокатів, не є представниками осіб у суді, але для справ з іноземним елементом відіграють досить важливу роль у захисті прав та інтересів осіб. З огляду на економічну компоненту, а саме питання оплати роботи представника суб'єкта господарювання у суді (тобто адвоката), доцільно дослідити, чи можливо поєднання в однієї особи двох повноважень, а саме адвоката та перекладача або особи, яка діє в порядку самопредставництва, та перекладача.

Розглянемо питання поєднання в особі самопредставника й перекладача, тобто особи, яка вільно володіє державною мовою судочинства та мовою, якою на належному рівні володіє суб'єкт господарювання. В цьому разі слід виходити з того, що в ході судового розгляду можуть знадобитися пояснення щодо діяльності підприємства, документообігу, переклад окремих видів документів. Не можна виключати, що особа-самопредставник з огляду на умовні питання корпоративної етики не в повному обсязі добросовісно буде перекладати необхідні документи чи промови, які можуть бути покладені в основу судового рішення, тому під

час самопредставництва питання поєднання в одній особі перекладача та самопредставника видається безперспективним з огляду на спрямованість винесення законного та справедливого рішення.

З іншого боку, якщо розглядати поєднання в одній особі представника суб'єкта господарювання, а саме адвоката та перекладача, то таке питання має більш чіткі перспективи, оскільки адвокат пов'язаний Правилами адвокатської етики, він відповідальний перед органами адвокатського самоврядування за правомірне надання правової допомоги та додержання законодавства під час захисту прав та інтересів особи у суді. Більш того, адвокат під час виконання свого професійного обов'язку повинен виконувати свою роботу з додержанням не тільки закону, але й засад моральності та мати всебічні знання. Зокрема, необхідною умовою здійснення якісної правової допомоги адвоката іноземним суб'єктам господарювання є складання іспиту на знання іноземної мови на відповідному рівні, встановленому загальноєвропейськими чи світовими стандартами знання іноземної мови. Таким чином, задля економії часу та коштів можна буде поєднати в одній особі таких учасників господарського процесу за участю іноземного суб'єкта господарювання, як представник (адвокат) та учасник судового процесу (перекладач).

Висновки. Слід підсумувати, що для більш ефективного захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання з іноземним елементом для раціоналізації часу розгляду справи можна за додержання необхідних умов поєднувати повноваження таких учасників процесу, як адвокат та перекладач, що слід закріпити на законодавчому рівні шляхом доповнення статті 72 Господарського процесуального кодексу України частиною 5 такого змісту: «перекладачем може бути представник сторони – адвокат у разі володіння державною мовою судочинства та мовою іноземного суб'єкта господарювання на рівні стандартів володіння відповідною іноземною мовою не нижче рівня B2».

Водночас варто зазначити, що у статті розглянуто лише окремі особливості захисту прав іноземних осіб у господарських судах України. Перспективи вивчення означеної проблематики полягають в аналізі сучасного механізму захисту іноземних осіб у суді та виробленні шляхів удосконалення такого захисту найближчим часом.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листопада 1991 р. (в редакції від 3 жовтня 2017 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 07.12.2020).
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 28. Ст. 532.
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 48. Ст. 436.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення : Закон України від 18 грудня 2019 р. № 390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-20#n6> (дата звернення: 07.12.2020).
5. Правила адвокатської етики : затверджені Установчим З'їздом адвокатів України від 17 листопада 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#Text> (дата звернення: 07.12.2020).
6. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства : прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 07.12.2020).
7. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text (дата звернення: 07.12.2020).

8. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 07.12.2020).
9. Про дипломатичну службу України : Закон України від 7 червня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (дата звернення: 07.12.2020).
10. Офіційний сайт Юридичної фірми «АНК». URL: <http://ank.odessa.ua> (дата звернення: 07.12.2020).
11. Степанова Т.В. Процесуальний статус учасників позовного провадження у господарському судочинстві: теоретико-правові та праксеологічні аспекти : монографія. Одеса : Фенікс, 2017. 494 с.

